

Politik Ekonomi ve Sürdürülebilir Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme

An Investigation on The Relation Between Political Economy and Sustainable Urbanization

Begüm Sertyeşililik¹, Egemen Sertyeşililik²

¹Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi, begum_sertyeşililik@hotmail.com

²Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Misafir Öğretim Görevlisi egemens@alumni.bilkent.edu.tr

ANAHTAR KELİMELEER

*Politik Ekonomi,
Siyaset,
Küresel Kent,
Akıllı Kent,
Sürdürülebilir Kent,
Ekonomi.*

KEYWORDS

*Political Economy,
Policy, Global City,
Smart City,
Sustainable City,
Economy*

Ö Z E T

Günümüzde dünya nüfusunun yarısı kentlerde yaşamaktadır. İleriki yıllarda kentlerde yaşayan nüfus oranının daha çok artacağı tahmin edilmektedir. İnsanlar günümüzde geçmişe göre daha az sürdürülebilir yaşamaktadır. Bunun sonucunda iklim değişikliği nedenli afetlerin daha sık olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kentleşme önem kazanmış olup, kentsel ve çevresel problemlere çözüm ararken sürdürülebilirliğe önem verilmesi gerekmektedir. Kentleşme süreci ve kentlerin gelişmesi hem ekonomi hem de politik boyutları olan bir süreçtir. Sürdürülebilir kentleşme etkin politik ekonomi ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle, bu çalışmada detaylı kaynak taraması ile, sürdürülebilir kentleşme ve kentlerin sürdürülebilirlik performansının artırılmasında politik ekonominin rolü ve politik ekonominin etkisi ile bu kavramların birbiri ile ilişkileri incelenecektir. Bu çalışma kapsamında politik ekonomi kavramı çok boyutlu olarak incelendikten sonra politik ekonomi ve kentleşme ilişkisi detaylı olarak açıklanacaktır. Bununla birlikte, sürdürülebilir kentleşmenin önemi ve politik ekonominin sürdürülebilir kentleşmeyi gerçekleştirmedeki rolü vurgulanacaktır. Bu çalışmanın ilgili alandaki akademisyenlere, araştırmacılara ve kent politikalarının oluşturulması üzerine çalışan profesyonellere katkı sağlayacağı beklenmektedir.

ABSTRACT

Half of the world's population is living in the cities. The population in the cities is expected to increase further in the future. Humanity tends to live more in unsustainable manner. Climate change caused natural disasters have started to be observed more frequently. For this reason, sustainable urbanization has gained importance. Sustainability has to be given priority for the solutions to the urban and environmental problems. Urbanization process and development of the cities are processes having both economic and political aspects. Sustainable urbanization can be achieved through effective political economy. Based on literature review, this study investigates the role of the political economy in the sustainable urbanization and in enhancing the sustainability performance of the cities as well as the interaction of the two concepts, namely: policy and economy. Within the scope of this study, following the analysis of the political economy concept, the relationship between political economy and urbanization will be investigated. Furthermore, importance of the sustainable urbanization and the role of the political economy in achieving sustainable urbanization will be emphasized. This study is expected to be beneficial to the academics and researchers in the relevant field as well as to the urban politicians and politics.

İnsanoğlunun çevresel ayak izinin büyüklüğü, küresel ısınmaya, iklim değişikliğine, doğal kaynakların ve besin zincirinin azalmasına ve afetlere neden olmaktadır. Doğa normal şartlar altında kendini yenileyebilen ve varlığı için insana ihtiyacı olmayan yaşam alanıdır. İnsanın doğayı tüketim hızı teknoloji ve enerji kaynaklarını kullanabilmesi ile artmıştır. Doğayı tüketim hızı doğayı sömürme boyutuna ulaşmış olduğundan doğa hızla telafisi mümkün olmayan bir şekilde yıpranmaktadır. Doğanın yıpranması insanoğlunun gelecekte dünyada varlığını sürdürebilmesini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Tedbirlerin alınmaya başlanmasına rağmen, alınan tedbirlerin yetersiz olduğu doğanın hızla yıpranmasından gözlenebilmektedir. Etkin tedbirlerin alınmasının gerekliliği özellikle iklim değişikliğinin hızlanması, doğal afetlerin sıklaşması, üretim ve yaşam için gerekli olan kaynakların yok olmaya başlamasında gözlenmektedir. Tedbirlerin etkinliğinin ekonomi politik boyutları ile birlikte değerlendirilerek analiz edilmesi sonucu tedbirlerin uygulamaya konması önemlidir.

Dünya nüfusunun yarısından çoğunun şehirlerde yaşama eğilimi nedeni ile kentleşme artmakta, kentler büyümekte ve kalabalıklaşmakta olduğundan şehirler doğal kaynakların tüketiminin, enerji harcamalarının ve karbon salınımının yoğunlaştığı alanlar haline gelmektedir. Şehirlerin büyümelemlerinin, özellikle plansız olması durumunda, problemleri de büyümekte ve sürdürülebilirlik performansları azalmaktadır. Çevresel ayak izi büyük olan şehirlerde yaşam kalitesi düşük olduğundan sosyal sürdürülebilirlik performansı da düşebilmektedir. Kötü yaşam koşulları nedeni ile sağlık problemleri ve harcamaları artabilmektedir. Bu durum, yaşam koşullarını daha da olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması ve şehirlerin sürdürülebilirlik prensiplerine göre büyüebilmesi insanlığın çevresel ayak izini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilir kentleşme ise bu alanda etkin politik ekonomi ile mümkün olabileceğinden, bu çalışma kapsamında politik ekonominin sürdürülebilir kentleşme üzerine etkisi ve politik ekonomi ve kentleşme ilişkisi incelenecektir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN POLİTİK KARARLAR VE EKONOMİK ETKİLERİ

Sürdürülebilirlik için birçok küresel atılımlar yapılmıştır. Örneğin, Avrupa Birliği 2030 yılına kadar sera gazı emisyonunu %40 azaltmayı hedeflemiştir (Taylor ve Branigan, 2014). Diğer bir örnek, Kasım 2015'teki Paris İklim Konferansı (COP21)'nda 195 ülke tarafından hukuki bağlayıcılığı olan küresel iklim anlaşmasının imzalanmış olmasıdır (European Commissions Climate Action., n.d.). Sürdürülebilirlik politikaları tarih boyunca dolaylı olarak da çıkmıştır. Örnek olarak, Nixon'ın 1973 petrol krizinin ardından aldığı kararların ve yeni yönetmelik düzenlemeleri (arabaların daha çevre dostu olmaları, daha güvenilir olmaları ve ek güvenlik testlerinden geçmiş olmaları) ile arabalarda petrol tüketimini azalttığından dolayı karbon salınımının azalmasında etkide bulunması verilebilir, nitekim 1960'ların sonunda Başkan Nixon, Amerika Birleşik Devletleri'nde satılan arabalar hakkında yeni yönetmelikler belirledi (Bayer, n.d.).

Dünya'nın sürdürülebilmesi ve insanlığın ayak izinin azaltılabilmesi için küresel atılımlar politik açıdan yapılmaya çalışılmış ancak bu politik atılımların uygulanabilirliği büyük ölçüde olası atılımların ekonomik etkilerine bağlı olmuştur. Örneğin, Bush, Kyoto Protokolünü Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisine zarar verebilecek riski nedeni ile imzalamadığını belirtmiş olup (Associated Press, 2005), Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisine ve işçilerine zarar verebilecek hiçbir anlaşmayı imzalamayacağını vurgulamıştır (CNN websayfası, 2001). İlerleyen zamanda ise, Barack Obama ve Xi Jinping Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Çin'in sera gazı çıktılarını azaltmak için ettikleri müzakere sonucunda Çin ilk defa sera gazı yayılımını azaltma konusunda anlaşırken, Amerika Birleşik Devletleri ise 2025'e kadar sera gazı azaltımında önemli bir azalış yapmaya kararlı olduğunu vurguladı (Taylor ve Branigan, 2014).

Küresel sürdürülebilirlik politikalarının başarılı olabilmesi, bu politikaların politik ekonomi açısından uygulanabilir ve etkin olmasına bağlıdır. Adam Smith ve David Hume'a göre politik ekonomi toplumun refah seviyesini arttırmak üzere politikacıların ve kanun yapıcılarının kullandığı bir araçtır (Smith [1776] 1961; Nurmi (2017:1). Günümüzde politik ekonomi kapsamı daha geniş boyut kazanmıştır. Politik ekonomiyi şu şekilde tanımlamak da mümkündür: "Ekonomi Politikası, siyasi ve ekonomik süreçlerin etkileşimini inceler, farklı çevre ve şartlarda kuvvet ve kaynakların nasıl dağıtıldığını test eder" (O'Meally, 2009; Sertyeşilşik, 2014:5).

Sürdürülebilirlik politikalarının önemli bir ayağı sürdürülebilir kentleşme politikalarıdır. Dünyada şehirleşme hızlı bir şekilde artmaktadır. Birleşmiş Milletler (2014)'e göre, 2030 yılına kadar dünya nüfusunun %60'ının şehirlerde yaşayacağı öngörülmekte olup şehirler dünya yüzölçümünün %2'sini oluşturmaya karşın dünya enerji tüketiminin 60-80'ini oluşturmaya, toplam karbon salınımının ise %75'ini oluşturmaktadır (Sertyeşilşik ve Sertyeşilşik, 2015:83). Sürdürülebilir kentleşme politikaları, kentleşmenin sürdürülebilir olmasını sağlayacak etkin politik ekonomi temelli olması gerekmektedir. Sürdürülebilir şehirleşme önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir kentleşme için politik kararlar önemli rol oynamaktadır. Sürdürülebilir kentleşmenin doğaya faydası olduğundan dolayı insanlık refahının artışında da olumlu etkisi olacaktır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME İÇİN POLİTİK EKONOMİ

Politik ve ekonomik kararların sürdürülebilir tüketim ve üretimi desteklemesi gerekmektedir. Sürdürülebilir tüketim ve üretim ile şehirlerin çevresel (karbon, enerji ve su) ayak izi küçültülebilir ve şehirlerin sürdürülebilirlik performansının artması sağlanabilir. Sürdürülebilir şehirlerin sürdürülebilirlik performansının ölçülmesinde ISO 37120 (2014) standardı kullanılmaktadır. ISO 37120 (2014) şehirlerin hizmet ve yaşam kalitesi ve sürdürülebilir gelişme açısından ölçülmesi için göstergeleri vermekte olup göstergeler, ekonomi, eğitim, enerji, çevre, finans, yangın ve acil durum hazırlığı, sağlık, güvenlik, barınma, katı atık, haberleşme, ulaşım, şehir planlama, atıksu, su ve temizlik, raporlama ve kayıt tutma gibi konularda ayrıntılı metodolojiyi sağlamaktadır (Dall'O ve diğ. 2017: 196).

Sürdürülebilir tüketim için bütün bireylerin sürdürülebilirlik için değişim ajanı (change agents for sustainability) olarak hareket eden bireyler olmaları gerekmektedir (Sertyeşilşik ve Sertyeşilşik, 2015). Sürdürülebilirlik değişim ajanı olabilmeleri için eğitim önemli bir rol oynamaktadır (Sertyeşilşik ve Sertyeşilşik, 2015). Eğitim, bireylerin çevre bilincini arttırabilmesi ve bireylerin sürdürülebilirlik için önemli katkı sağlayabileceğinin farkındalığına sahip olmalarını sağlayabilmelidir.

Sürdürülebilir üretim için döngüsel ekonomi ve eko-sanayi bölgelerinin desteklenmesi ile şehirlerdeki ve şehirlerin çevresindeki sanayi ve üretimin çevresel ayak izinin küçülmesine, kaynakların verimli ve etkin kullanılmasına katkı sağlanabilir (Sertyeşilşik ve Sertyeşilşik, 2016a). Döngüsel ekonominin yapıtaşı olan eko-sanayi bölgelerindeki firmaların kendi aralarındaki (tutulabilen ve tutulamayan) kaynak paylaşımı sayesinde firmaların verimliliğinin ve rekabet avantajının artması gözlemlenebileceği için firmaların büyümesi ve daha çok

istihdam sağlaması mümkün olabilecektir (Sertyeşilşik ve Sertyeşilşik, 2016a). Sürdürülebilir üretim, çevrenin korunmasına verdiği destek ve sağlayabileceği istihdam artışı ile şehirlerin yaşanabilirliğine ve tercih edilebilirliğine katkı sağlayabilecektir.

Sürdürülebilir üretimin diğer önemli ayağı sürdürülebilir ve şehir içi tarım olup, şehir içi üretilen tarım ürünleri sayesinde şehre gelmesine ihtiyaç olabilecek tarım ürünlerinin miktarının ve tarım ürünlerinin taşımacılığı neticesinde ortaya çıkan karbon salınımı miktarının azalmasını sağlayabilir. Bununla birlikte, taşımacılık ihtiyacındaki azalma ürünlerin fiyatını müşteri lehine etkileyebilir. Şehir içi tarım, şehirlerin kendi kendilerine yetebilme kapasitesine ve sürdürülebilirlik performansına katkıda bulunabilir.

Sürdürülebilir üretim inşaat sektörünü ve yapısal çevreyi kapsamalıdır. Sürdürülebilir şehir planlaması ile yapısal çevrenin sürdürülebilir ve akıllı bina ve mahallelerden oluşacak şekilde planlanması önemlidir. Bu planların gerçekleşmesini destekleyecek akıllı teknolojilerin (akıllı ulaşım, akıllı çöp toplama, akıllı park etme, akıllı aydınlatma gibi) şehirlere entegre edilmesi ile kaynakların verimli ve etkin kullanılması desteklenebilir. Akıllı şehirler, akıllı teknolojilerle donatılmış olmaları sayesinde şehirde yaşayanların şehrin sorunlarının çözümünde katkı gösterebildikleri şehirlerdir. Bu nedenle, akıllı şehirler belediyeçilik anlayışını, sürecini ve etkinliğini etkileyebilmektedirler. Bu durum, daha katılımcı bir süreçle daha dinamik bir yönetim modelini beraberinde getirmektedir. Her sürdürülebilir şehir akıllı olmak zorunda olmamakla birlikte akıllı şehirler, şehirlerin sürdürülebilirlik performansına katkıda bulunabilirler (Şekil 1). Bununla birlikte, şehirlerin büyümesi ile şehirlerin problemlerinin çözümü de teknolojinin kullanımı ile mümkün hale gelebildiğinden özellikle mega şehirlerde akıllı şehir uygulamaları şehirlerin sürdürülebilirliği için git gide önem kazanmaktadır. Akıllı şehirlerin doğaya zarar vermeyi minimize etme gibi ekonomik boyutları olduğu gibi e-yönetim modeli ile şehirlerde yeni yönetim modelini öne çıkarmaktadır. Şehirlerin akıllı olması, şehrsel teknolojik yenilikleri ve bilişim uygulamaları kapsamında yapılan değişiklikleri aynı zamanda e-yönetim, sosyal öğrenme veya sürdürülebilir çevresel ve sosyal problemlerin çözümünde kullanılan informatik ve dijital teknolojileri içermektedir (Rosatia ve Contia, 2016:969). Bu nedenle akıllı kentleşme incelenirken ekonomik ve siyasi süreçlerin etkileşiminin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Şekil 1. Akıllı Şehirler ve Sürdürülebilirlik

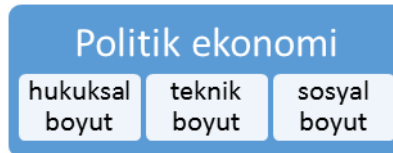
SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİR İÇİN ETKİN POLİTİK EKONOMİNİN BOYUTLARI

Sürdürülebilir kentleşme ve şehirlerin sürdürülebilirlik performansının artırılabilmesi için oluşturulması gereken politik ekonominin etkin olabilmesi önemlidir. Bu kapsamda, uygulanacak politik ekonominin birbirini etkileyen hukuki, teknik ve sosyal boyutlarının analiz edilmesi gerekmektedir (Şekil 2). Etkin politik ekonomi, politik ekonomi kararlarının hukuksal, teknik ve sosyal boyutlarının uygulanabilirliğine bağlıdır.

Hukuksal boyut: Ekonomi politik kararların hukuka uygun ve hukuk tarafından desteklenebilir olması gerekmektedir. Bu nedenle, gerekli olması durumunda hukuki altyapının geliştirilmesi de gerekebilir.

Teknik boyut: Ekonomi politik kararların uygulanabilirliği bu kararların etkilediği ve gerektirdiği teknik boyuta bağlıdır.

Sosyal boyut: Ekonomi politik kararların halkın sosyal yaşamına etkilerinin olumlu olduğundan emin olunması gerekmektedir. Ekonomi politik kararlar halkın yaşam kalitesini, eğitimini ve iş olanaklarını etkileyebilmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir Şehir İçin Etkin Politik Ekonominin Boyutları

SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLERİN POLİTİK EKONOMİ ETKİLERİ

Sürdürülebilirlik performansı artmış olan şehirlerin politik ekonomi etkileri gözlenebilir.

Sürdürülebilir şehirlerin yaşanabilirlik endeksi kuvvetlenen şehir imajı ve şehir marka değeri sayesinde iyileşebilir. Yaşanabilirlik endeksi kuvvetlenmiş sürdürülebilir şehirler ise yetişmiş beyin gücünü kendilerine çekerek ekonomik açıdan daha kuvvetli hale gelebilir. Yetişmiş beyin gücü, şehirlerin daha hızlı kalkınmasını sağlayabilir ve şehirdeki yenilikçilik kapasitesine de olumlu etkisi ile beraber işsizlik sorunun azalmasına, refahın ve sosyal sürdürülebilirlik performansının artmasına katkıda bulunabilir. Yenilikçilik, yeni iş alanlarının oluşmasını sağlayabileceği gibi şehirlerin akıllılık ve sürdürülebilirlik performansına katkıda bulunarak şehirlerin sürdürülebilir kalkınmasına ivme verebilir.

Sürdürülebilir şehirlerin çevresel koşullarındaki iyileşme, sağlık problemlerinin azalmasına destek olabileceği için halkın sağlık harcamaları azalabilir. Azalan sağlık harcamaları halkın bütçesini olumlu etkileyebileceğinden halkın parasal refahına da destek olabilir.

Sürdürülebilir şehirler, kuvvetlenmiş şehir imajı, yetişmiş beyinleri çekmeleri, sürdürülebilir üretim merkezi haline gelmeleri ve sundukları yüksek yaşam kalitesi ile marka haline gelebilirler. Şehirlerin markalaşmaları ise turizme katkıda bulunabilir ve şehirlerin turizm gelirleri artabilir. Artan turizm ise şehrin daha çok tanınmasını sağlayarak iş olanaklarında sinerjiyi de beraberinde getirebilir.

Ekonomik açıdan kuvvetlenen sürdürülebilir şehirler, altyapılarını geliştirmek için kaynak ayırma kapasitelerini artabilir. Bu durum ise, şehirlerin sürekli sürdürülebilirlik performanslarını ve sundukları yaşam kalitelerini arttırmalarına destek olabilir.

Sürdürülebilir şehirlerde uygulanacak e-yönetim ile çeşitli kentsel projelerin yaşama geçirilmesi için internet aracılığıyla halkın fikirleri alınabilir. Bu durum çağımızda kentlerin gelişmesinde halkın katılımı artırarak demokrasinin gelişiminde katkıda bulunabilir.

Sürdürülebilir şehrin boyutları ve etkileri ile sürdürülebilir şehir için yapılması gerekenler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Sürdürülebilir şehir boyutları	Sürdürülebilir şehir etkileri	Sürdürülebilir şehir için etkin politik ekonominin boyutları
Sürdürülebilir tüketim: Bilinçli şehirliler Eğitim	Şehir imajı ve şehir marka değeri: Şehirlerin yaşanabilirlik endeksi Gelişmiş beyinleri çekerek sinerji artışı	Hukuksal boyut Teknik boyut Sosyal boyut
Sürdürülebilir üretim: Döngüsel ekonomi (circular economy) ve eko-sanayi bölgeleri (eco-industrial zones) Eğitim Şehir içi tarım Sürdürülebilir ve akıllı binalar Ülkeler ve şehirlerarası küresel işbirliği Yenilikçilik (karbon, enerji ve su ayak izini azaltacak şekilde) Sürdürülebilir şehir planlaması Akıllı ve sürdürülebilir ulaşım Eko-sanayi bölgeleri Yeşil alanlar Sürdürülebilir mahalleler	Şehirdeki yenilikçilik kapasitesi Şehirdeki sağlık & refah: Doğa ve tarihin korunması Gelişmiş beyinleri çekerek sinerji artışı	

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında sürdürülebilir kentsel gelişmenin önemi ile sürdürülebilir kentleşme için etkin politik ekonominin gerekliliği vurgulanmıştır.

Sürdürülebilir kentleşmenin ve kentlerin sürdürülebilirlik performansının artırılmasının sağlanması politik ekonominin etkinliği ile mümkündür. Politik ekonominin etkinliği ise uygulanabilirliğine bağlı olduğu için politik ekonominin hukuki, sosyal ve teknik boyutları açısından uygulanabilir olması gerekmektedir. Politik ve ekonomik kararların birbirleri ile etkileşiminin doğru değerlendirilmesi de politik ekonominin hukuki, sosyal ve teknik boyutlar açısından uygulanabilirliğinin doğru anlaşılması için gereklidir.

Sürdürülebilir kentleşme, sürdürülebilir kalkınma için önemli rol oynamaktadır. Sürdürülebilir şehirlerin sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketim esaslı olması gerekmektedir. Oluşturulması planlanan politik ekonominin döngüsel ekonomiyi, eko-sanayi bölgelerini, sürdürülebilir ve şehir içi tarımı, çevresel ayak izini azaltabilecek teknolojilerde yenilikçiliği, şehirlerin ve yönetimlerinin akıllılaşmasını desteklemesi konularının kapsamının değerlendirilmesi önemlidir.

Sürdürülebilir kentleşme ve şehirlerin sürdürülebilirlik performanslarının artırılması için yapılan yatırımların hem ekonomik hem de politik etkileri olabilmektedir. Yapılan yatırımlar, etkin ve başarılı olmaları durumunda, şehirlerin imajına, marka değerine, yaşam kalitesine ve yaşanabilirlik endeksine katkı sağlayarak yetişmiş beyinlerin şehre göçüne, yenilikçilik kapasitesinin ve iş olanaklarının artmasına destek olabilir. Bununla birlikte, şehirlerin sürdürülebilirlik performansını arttıran etkin ve başarılı yatırımların şehirlerin turizm gelirlerini de arttırabilme etkisi olabilir.

Sürdürülebilir kentleşme, kentlerin doğaya verdiği zararı minimize etmeyi amaçladığından doğal kaynakların korunmasında önemli rol oynayacaktır. Bu durum insanların refahını arttıracaktır. Bununla birlikte, daha temiz çevrede yaşamak insanların sağlıklarını korumada rol oynayacağından dolayı, gerek bireylerin gerekse devletlerin sağlık harcamalarında düşüş meydana getirecektir. Sürdürülebilir ve akıllı kentleşme ile e-yönetim süreçlerinin yaygınlaşması bu yüzyılda demokrasiye farklı bir boyut kazandırabilecektir. İnsanlar e-yönetim ile

doğanın korunmasında etkili olabilecek doğayı korumakla da refah seviyeleri daha da artacaktır. Sürdürülebilir kentleşmede bu nedenle politik ve ekonomik süreçler etkileşim içindedir. Bu çalışmanın, akademisyenlere, araştırmacılara ve kent politikalarının oluşturulması üzerine çalışan profesyonellere faydalı olabileceği beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Associated Press (2005). Bush: Kyoto treaty would have hurt economy <http://www.nbcnews.com/id/8422343/ns/politics/t/bush-kyoto-treaty-would-have-hurt-economy/#.WcUxcnZJbIU> et:07.09.2018
- Bayer, J. (n.d.) Cars and oil https://www.lsrhs.net/departments/history/ShenM/Site/20th_classwork,_handouts_files/Oil%20and%20cars.pdf et:07.09.2018
- Birleşmiş Milletler (2014). The future we want: Sustainable cities, <http://www.un.org/en/sustainablefuture/cities.shtml#facts> et:07.09.2018
- CNN websayfası (2001) Bush firm over Kyoto stance <http://edition.cnn.com/2001/US/03/29/schroeder.bush/> et:07.09.2018
- Dall'O', G., Bruni, E., Panzaa, A., Sarto, L., ve Kayathian, F. (2017). Evaluation of cities' smartness by means of indicators for small and medium cities and communities: A methodology for Northern Italy, *Sustainable Cities and Society*, 34, 193–202
- European Commissions Climate Action (n.d.) https://ec.europa.eu/clma/polices/nternational/negotatons/pars_en et:07.09.2018
- Harvey, F. (2012). The Kyoto protocol is not quite dead, *Guardian News and Media Limited*.
<https://www.theguardian.com/environment/2012/nov/26/kyoto-protocol-not-dead> et:07.09.2018
- Nurmi, H. (2017). *Models of Political Economy*, Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN 711 Third Avenue, New York, NY 10017, USA
- O'Meally, S. (2009). Political economy, water and the MDGs, İngiltere: Overseas Development Institute.
<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/4305.pdf> et:07.09.2018
- Rosatia, U. ve Contia, S. (2016). What is a smart city project? An urban model or a corporate business plan?, *Elsevier, Procedia - Social and Behavioral Sciences* 223, 968 – 973.
- Sertyeşilşik, E. (2014). Ürdün'ün Su Kaynaklarının Ekonomi Politigi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politigi Anabilim Dalı.
- Sertyeşilşik, B. ve Sertyeşilşik, E. (2016a). "Eco industrial Development: As a Way of Enhancing Sustainable Development" *Journal of Economic Development Environment and People*, 5(1), 6-27.
- Sertyeşilşik, B. ve Sertyeşilşik, E. (2016b). "Ways of Fostering Green Economy and Green Growth" *Bulunduğu yer: W. Filho, D.M. Pociovalisteanu ve A. Q. Al-Amin (Ed.) Sustainable Economic Development: Green Economy and Green Growth*, Springer, 49-65.
- Sertyeşilşik, B. ve Sertyeşilşik, E. (2015). "Sustainability Leaders for Sustainable Cities", *Bulunduğu yer: Opoku, A. ve Ahmed, V. (Ed) (2015). Leadership and Sustainability in the Built Environment*. Spon Research, Routledge.
- Smith, A. ([1776]1961) *The Wealth of Nations*, London: J.M. Dent
- Taylor, L. ve Branigan, T. (2014). US and China strike deal on carbon cuts in push for global climate change pact
<https://www.theguardian.com/environment/2014/nov/12/chna-and-us-make-carbon-pledge> et:07.09.2018

